

PETER MARIOT, *GEOGRAFIA ČESTOVNĚHO RUCHU*

(Wydavateľstvo Slovenskej Akadémie Vied, Bratislava 1983, ss. 349, rys. 49, tab. 25)

Autor książki, znany geograf słowacki, jest pracownikiem naukowym Instytutu Geografii SAV w Bratysławie. Od wielu lat zajmuje się geografią turystyki i w swoim dorobku naukowym posiada wiele interesujących publikacji. Prezentowana książka ma charakter monografii sumującej wyniki badań geografii turystyki w Czechosłowacji do końca lat siedemdziesiątych. Składa się ona z siedmiu rozdziałów.

Rozdział pierwszy przedstawia geografię turystyki jako samodzielną dyscyplinę naukową. Omówiono w nim cele, przedmiot badań i podstawowe pojęcia używane w tej dyscyplinie. Brak ogólnie przyjętej definicji turystyki, autor proponuje zastąpić definicjami gałęziowymi sformułowanymi w ramach poszczególnych dyscyplin naukowych, co w perspektywie może doprowadzić do wypracowania pojęcia ogólniejszego. Na gruncie geografii P. Mariot rozumie turystykę jako jedną z działalności rozwiniętego społeczeństwa. Ta działalność społeczeństwa tworzy podsystem szerszego systemu, którym jest czas wolny. Otoczenie podsystemu turystyki tworzy krajobraz, który jest obiektem badań geografii. Pomiedzy turystyką a krajobrazem zachodzą wielostronne i wzajemne powiązania (interakcje). Uczestnictwo w wypoczynku powoduje okresowe przepływy ludności w kierunku szczególnie atrakcyjnych turystycznie stref krajobrazowych. Z kolei wysoka atrakcyjność tych stref jest siłą sprawczą wystąpienia takich czasowych przemieszczeń. Przedmiotem badań geografii turystyki są więc przestrzenne aspekty wzajemnych powiązań zachodzących pomiedzy turystyką a krajobrazem. Natomiast celem geograficznych dociekań jest określenie prawidłowości rozwoju tych współoddziaływań. Do chwili obecnej geografia turystyki nie wytworzyła jednoznacznego aparatu pojęciowego. Usunięcie tego braku jest nieodzownym warunkiem dalszego rozwoju tej dziedziny geografii. Do podstawowych pojęć autor zalicza: czynności (zajęcia) rekreacyjne, rodzaje (wyróżnienie oparte o cechy jakościowe turystyki) i formy (klasyfikowane w oparciu o związki zachodzące miedzy turystyką a krajobrazem) turystyki, potencjał i atrakcyjność krajobrazu z punktu widzenia turystyki oraz podstawowe jednostki przestrzenne.

W rozdziale drugim autor przedstawił ocenę dotychczasowych badań przeprowadzonych w Czechosłowacji w zakresie geografii turystyki

mu. Szczególną uwagę poświęcił podstawowym badaniom teoretycznym i metodycznym. W tym kontekście omówił prace oceniające czynniki turystyki i potencjał krajobrazu, poświęcone regionalizacji i typologii ośrodków turystycznych, ukazujące rolę i znaczenie społeczne, gospodarcze i przestrzenne turystyki. Następnie P. Mariot omawia szczegółowe prace empiryczne dotyczące obszarów o różnej randze i wielkości (od całej Czechosłowacji przez Czechy, Słowację, poszczególne regiony i miejscowości do stref wypoczynku podmiejskiego). Zostały również omówione istniejące podręczniki geografii turystyki. Ta część pracy jest dobrym przewodnikiem po dotychczas opublikowanych (do 1978 r.) w Czechosłowacji pracach z tej dyscypliny geograficznej. Przedstawiona ocena istniejącego dorobku naukowego pozwoliła autorowi wskazać kierunki przyszłych badań. W zakresie teoretycznym, zdaniem P. Mariota, należy rozwijać prace nad terminologią i modelami. W grupie prac metodycznych trzeba pogłębiać badania dotyczące regionalizacji i typologii miejscowości turystycznych oraz dalej rozwijać prace zajmujące się oceną potencjału krajobrazu i wpływem na niego turystyki. Ważne też jest metodyczne rozwinięcie badań nad relacjami występującymi między turystyką a społeczeństwem oraz nad podstawami tworzenia się środowiska rekreacyjnego. Nadal nieodzowne jest rozwijanie badań empirycznych w różnej skali przestrzennej z większym jednak wykorzystaniem metod kartograficznych.

W kolejnym, trzecim rozdziale książki autor przedstawia własny model kompleksowej oceny przesłanek powodujących występowanie zjawiska zwanego turystyką. Wydziela trzy podstawowe grupy przesłanek. Pierwszą z nich tworzą przesłanki lokalizacyjne, które autor dzieli na przyrodnicze (rzeźba, klimat, wody, flora, fauna) i kulturalno-historyczne (pamiątki narodowe, centralne instytucje). Określają one miejsce pojawienia się turystyki. W stosunku do otoczenia działają jako czynnik skupiający różne przejawy turystyki. Drugą grupę przesłanek nazwano selektywnymi. Dzieli się ona na urbanizacyjne (gęstość, wielkość i zabudowa osiedli, zasoby mieszkaniowe), demograficzne (gęstość zaludnienia, struktura płci i wieku ludności) i społeczne (aktywność ekonomiczna, struktura socjalna, wykształcenie ludności, przeciętny dochód na członka rodziny, posiadanie samochodu osobowego i obiektu indywidualnej rekreacji). Określa ona zainteresowanie ludności uczestnictwem w turystyce. W stosunku do otoczenia ma charakter rozpraszający. Trzecią grupę tworzą przesłanki realizacyjne, które autor dzieli na komunikacyjne (tekstura i struktura sieci komunikacyjnej, dostępność komunikacyjna obszaru) i materialno-techniczne (baza noclegowa, gastronomiczno-rozrywkowa, środki transportu wewnętrznego i pozostałe urządzenia). Ta grupa przesłanek

pozwała na wzajemne powiązanie dwóch poprzednich grup oddziałujących na otoczenie przeciwnie, tj. skupiająco i rozpraszająco. Związki występujące pomiędzy wyróżnionymi przesłankami stanowiły dla autora podstawę do sformułowania kompleksowego modelu turystyki. Model ten umożliwił identyfikację podstawowych prawidłowości występujących w krajobrazie. Pozwala przedstawić główne cechy systemu powiązań występujących między turystyką a krajobrazem, co z kolei daje właściwą podstawę dla opracowania metodyki regionalizacji turystycznej. Zaprezentowany model, zdaniem autora książki, stwarza teoretyczne podstawy dla wydzielenia węzłowych regionów turystycznych.

W rozdziałach: czwartym, piątym i szóstym autor przedstawia metodologiczne podstawy oceny lokalizacyjnych, selektywnych i realizacyjnych przesłanek turystyki. Dla poszczególnych elementów każdej z grup przesłanek przedstawiono wskaźniki umożliwiające ocenę różnicowań przestrzennych oraz określenie charakteru wpływu tych elementów na turystykę. Zaproponowane wskaźniki określają atrakcyjność krajobrazu z punktu widzenia turystyki, zakres i charakter zainteresowania ludności uczestnictwem w turystyce oraz istniejące warunki dla zrealizowania tego zainteresowania. Pomimo, że wskaźniki oraz ich wartości progowe zostały wybrane i oszacowane na podstawie prac dotyczących Słowacji, to metodykę ich wyboru i oceny można, wg autora książki, zastosować również w odniesieniu do innych obszarów. W zakończeniu każdego z omawianych rozdziałów przedstawiona jest propozycja syntetycznej oceny poszczególnych grup przesłanek turystyki. Każdy z tych rozdziałów zawiera liczne tabele i mapy, które poglądowo ilustrują konkretne przykłady zastosowania metod opisanych w tekście. Problemy metodyczne, które autor omawia w tych trzech rozdziałach są na ogół dobrze znane polskiemu czytelnikowi z prac krajowych.

W rozdziale siódmym przedstawiona została koncepcja metodycznego rozwiązania problemu regionalizacji turystycznej. P. Mariot zdecydowanie odrzuca tradycyjne wydzielenie strefowych regionów turystycznych oparte na zasadzie homogeniczności elementów. Na podstawie uzyskanych rezultatów kompleksowej oceny przesłanek turystyki proponuje przejść do rozumienia regionu turystycznego w kategoriach regionu węzłowego, który wydziela się w oparciu o homogeniczność związków. Dominujące wewnętrzne związki reprezentują w przypadku regionów turystycznych interakcje zachodzące pomiędzy polami lokalizacyjnych i selektywnych przesłanek turystyki. Klasycznym przykładem węzłowego regionu turystycznego jest wielkie miasto wraz ze swoim zapleczem. Wielkie miasto (pole selektywnych przesłanek)

z otaczającymi je obszarami mającymi korzystne warunki dla rozwoju turystyki (pole lokalizacyjnych przesłanek) jest ściśle powiązane wzajemnymi relacjami, które kształtują w odpowiedniej wielkości i strukturze realizacyjne przesłanki. Różnice w charakterze i intensywności tych wzajemnych relacji określają typy i granice regionów turystycznych. W uogólnionej postaci i przy wykorzystaniu różnicowań przestrzennych można taki układ związków identyfikować wśród wszystkich pól lokalizacyjnych i selektywnych przesłanek turystyki i na tej podstawie wydzielać regiony turystyczne.

Współczesna geografia turystyki znajduje się we wstępnym etapie swojego rozwoju. Teoretyczne i metodologiczne podstawy tej nauki tworzy nadal mozaika różnych poglądów na obiekt jej studiów. Dlatego też publikowanie wyników badań oraz informacji o badanych problemach i stosowanych metodach, ma szczególnie ważne znaczenie. Taką właśnie rolę spełnia książka P. Mariota, która informuje polskiego Czytelnika o osiągniętych w końcu lat siedemdziesiątych stanie i poziomie badań czeskich i słowackich geografów turystyki. W zakresie metodycznym niewątpliwym osiągnięciem książki jest przystępnie podana i w miarę pełna prezentacja metod oceny lokalizacyjnych, selektywnych i realizacyjnych przesłanek turystyki. To warunkuje wykorzystanie tej książki zarówno przez geografów, jak i inne osoby zainteresowane planowaniem i organizacją turystyki. Najważniejszym jednak osiągnięciem tej pracy jest oryginalne przedstawienie teoretycznych problemów geografii turystyki. Jej centralną część tworzy kompleksowa ocena przesłanek turystyki, z której wywodzi się przestrzenny model turystyki. Pozytywną własnością tego modelu, tak bliskiego w swojej idei poglądom H. Posera, jest stworzenie możliwości zastosowania podejścia syntetycznego do studiowanych problemów w ramach geografii turystyki. Niewątpliwym brakiem omawianej pracy jest zupełne niemal pominięcie analizy ruchu turystycznego, przez który przecież materializują się powiązania między lokalizacyjnymi a selektywnymi przesłankami.

Książkę Petera Mariota należy szczególnie polecić polskiemu czytelnikowi, zwłaszcza studentom geografii, ze względu na wagę poruszanych problemów, a także, co nie jest bez znaczenia, na pokrewieństwo języka.

Dr Andrzej Matczak
Zakład Geografii Miast i Turystyki
Instytutu Geografii Ekonomicznej
i Organizacji Przestrzeni UŁ
al. Kościuszki 21
90-418 Łódź

Wpłynęło:
23 lipca 1987 r.

